

TÜRKÇE – MAKEDONCA, MAKEDONCA – TÜRKÇE SÖZLÜKLERİ İLE İLGİLİ ANALİTİK BİR DEĞERLENDİRME

Filiz MEHMETOĞLU*

Özet:

Türk ve Makedon dillerindeki sözlükler hakkında eleştirel bir bakış ortaya koyan bu çalışmada amaçlanan, söz konusu iki dil arasındaki leksikografi çalışmalarının geldiği aşamayı anlayabilmektir. Başka bir ifade ile bu alanda ne yapılması gerektiği ve nasıl devam edilmesi gerektiği problematiğine cevap aranmıştır.

Karşılaştırmalı bir şekilde yapılan bu çalışmada, öncelikle “Giriş” bölümünde konunun amacı, kapsamı ve yöntemi üzerinde durulurken, bu çalışmanın etiği konusuna da değinilmiştir. Ardından ‘enformatik ve analitik analiz’ yapılmaya çalışılmıştır. Enformatik analizde Türkçe-Makedonca ve Makedonca-Türkçe sözlüklerin fiziksel özellikleri hakkında nesnel bilgi verilirken, her sözlüğün ‘analitik düzeydeki tespitlerde’ de örnekli açıklamalardan sonra, ‘sözlüğün iyi ve kötü yanları’ değerlendirilmiştir. En sonunda da ‘sosyal paylaşım ortamındaki genel kullanıcıların beklentileri’ araştırılmış, “Sözlüğe Dair” bölümünde ise sözlük kavramı hakkında araştırmacının deneyimleri doğrultusundaki yorumlarına yer verilmiştir. “Kaynaklar” bölümünden sonraki “Ekler” bölümünde ise incelenen bir sözlüğün “Önsöz”ü belge olarak sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Türkçe – Makedonca sözlükler, Makedonca – Türkçe sözlükler, sözlük eleştirisi.

An Analytical Evaluation of Turkish-Macedonian, Macedonian-Turkish Dictionaries

Abstract:

The aim of this study, which presents a critical perspective on the Turkish and Macedonian dictionaries, is to document the extent of progress of lexicography work

* İstanbul Üniversitesi, Makedon Dili Uzmanı, mehmetoglufiliz@gmail.com

on the two languages. The study pursues the answer to the question of what the next steps are to further develop this area.

In the introduction section of this comparative study, the objectives, scope, methods and ethics of the study are outlined. Then, an informational and analytical analysis is conducted. In the informational analysis, factual information about the physical properties of Turkish-Macedonian and Macedonian-Turkish dictionaries is provided. In the analytical analysis, examples and the advantages and disadvantages of dictionaries are provided. Finally, the expectations of the general user in social media are researched. The “about the dictionary” section includes the researcher’s comments on the concept of dictionary. In the appendix after the references, the foreword of a sample dictionary is provided as evidence.

Key words: *Turkish-Macedonian dictionaries, Macedonian-Turkish dictionaries, dictionary critique.*

Giriş (Konu, Amaç, Kapsam, Yöntem)

“Makedonya’nın Osmanlı hâkimiyetindeki dönemi (1371-1912) (Hacısalihioğlu 2003: 439) uzun yılları kapsadığından dolayı Türkiye ile Makedonya arasındaki bağlar da bu tarihten itibaren oluşmaya başlamıştır. Tarihi bağlar, diğer ilişkileri (diplomatik, hukuki, ticari, sosyal, bilimsel, sanatsal vb.) de zorunlu olarak doğurmaktadır. Tüm bunlar da bu iki dil arasındaki çalışmalarını, özellikle de leksikoloji bölümünü temel yapı taşı hâline getirmektedir.

Bu bağlamda, bu çalışmanın problematiğini, bu iki dil arasındaki leksikografi çalışmalarında neredeyiz sorusu oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle bu alanda nasıl devam etmeli, neler yapılmalı sorularının da tek cevabı bugüne kadar yapılan sözlüklerin envanterini çıkartmak, analiz etmek, özellikle de hataları ve eksikleri üzerinden daha iyi ve doyurucu çalışmalara gitmektir.

Uzun seneler yapılan bilimsel çalışmalarda, kullanılan sözlüklerde göze çarpan, fark edilen yanlışları inceleyip analiz ederek, sistematik bir düzen içerisinde ortaya koyma yöntemi benimsenmiştir.

Söz konusu hatalar, olabilecek şahsi hatalar ve baskı hataları olarak ego-santrik bir biçimde yanlış arama çabası değil de; sözlüklerde sistematik bir biçimde sürekli olarak tekrar eden dil bilgisi, çeviri ve yöntem hataları içerisinde rastgele seçilen örneklerle sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Böylece bundan sonraki çalışmalarda bu hataların tekrar edilmemesi hedeflenmiştir.

Bu Çalışmanın Etiği Hakkında

Bu çalışmadaki başlıca amaç, “Giriş” bölümünde de açıklandığı gibi, Türk ve Makedon dilleri arasındaki leksikografi çalışmalarında geline aşamayı tespit etmek ve tekrar eden yanlışların daha sonra hazırlanacak iki dilli sözlüklere taşınmamasını sağlamaktır.

Bu çalışmanın, asla şahsi ve yıkıcı tenkit amacıyla hazırlandığı düşünülmemeli; aşığılama, karalama, yanlış arama müfettişliği amacıyla yazılmış gibi algılanmamalıdır. Bilakis çalışma, bilim metodolojisinin en temel ilkesi olan *bilim, önceki teorilerin zayıf yönleri üzerine ilerler* ana öncülü göz önünde tutularak bilimsel anlamda eleştiri yapmayı amaçlamıştır.

Sözlüklerin Analitik Değerlendirilmesi

Bugüne kadar bu iki dil arasında toplam üç adet sözlük tespit edilmiştir. Sıralamada sözlükler, basım tarihine göre incelenmeye çalışılacaktır.

Makedonsko-Turski Re~nik = Makedonca-Türkçe Sözlük, 1967, yay. haz. Mile Körveziroski, Kevser Seyfullah, Skopje, Prosvetno Delo.

Enformatik Düzeyde

Sadece tek yönlü olan ve lise öğrencileri için Makedonca – Türkçe olarak hazırlanan bu sözlük toplam 657 sayfadan oluşur. Mile Jorvezirovski (Mile Körvezirovski) ve Kevser Seyfullah’ın hazırladıkları bu sözlüğün redaktörü de Fahri Kaya’dır.

1967 Üsküp basımlı bu sözlük Makedon dili esas alınarak hazırlanmıştır. Makedon alfabesinin sıralaması takip edilmiştir. Sözlüğün sonunda 21 sayfa-lık *Kısaca Dil Bilgisi* başlıklı bir bölüm eklenmiştir.

Analitik Düzeyde Bazı Tespitler

Sözlüğün tek yönlü olması yani sadece Makedoncadan Türkçeye hazırlanması, bunun tersinin de olmaması bu çalışmanın en büyük eksiği olarak değerlendirilebilir. Bu alanda başka sözlük olmaması dikkate alınınca, ikinci cildinin Türkçe-Makedonca olarak hazırlanmış olması çok daha yararlı olabilirdi.

Daha uzağa gitmeden hemen iç kapağın arkasındaki künyede ‘Yayıncı’ yerine *Yayan* kullanılmıştır; bu kelime, birebir çeviri hataları için güzel bir örnektir. Yan sayfanın başlığı “Önsöz Yerine Birkaç Söz” ile onu takip eden ve sözlüğün içeriğini açıklayan bölüme de “Sözlüğün Bünyesi” denmiş. Sözlük başlamadan önce de “Sözlüğün Derlenip Hazırlanmasında Kullanılan Edebiyat” şeklinde oldukça ilgi çekici bir başlık atılmış. Kaynakçanın tamamı faydalanılan sözlüklerden ve birkaç tane de dil bilgisi kitabından oluşmuştur.

“Önsöz Yerine Birkaç Söz” başlıklı bölümde bu sözlük çalışmasının ortaokullar için hazırlandığı yazmaktadır. Fakat burada, Makedon dilindeki *sredno školo* birebir bir çeviri ile ortaokul olarak yanlış tercüme edilmiştir. *Sredno školo* ‘lise’ demektir. Eş anlamlısı da *gimnaziya* sözcüğüdür. Her ikisi de günümüz Makedon dilinde hâlen kullanılmaktadır. Bu sözcükle ilgili olarak yaygın olarak çeviri hatası yapılmaktadır, maalesef buna, bu sözlük (kendi imzaları ile *Sözlükçüler*) de dâhildir. Sözü edilen bölüm, bu çalışmanın sonundaki “Ekler” bölümünde mevcuttur.

Bibliyografyada kullanılan toplam 18 kaynaktan 3 tanesi dil bilgisi kitabı, kalan 15 tanesi ise sözlüktür. Kalanlardan 2 tanesi Türkçe sözlüktür: Mehmet Ali Ağakay’ın 1959 Ankara basımlı *Türkçe Sözlük*’ü ve Reşat Nuri Dağo’nun 1958 basımlı *Türkçe Lugat*’ı. Bunlardan kalan 13 tanesinin 5 tanesi de Türkçe ile başka diller arasında -Bulgarca, Sırpça-Hırvatça, Rusça- esas olmak üzere kaynakçada gösterilmiştir. Türkçe sözlük istifadesinin zayıf kaldığı görülmektedir.

Geniş kapsamlı tutulmaya çalışılan bu sözlükte açıklamalar ve örnekler yok denecek kadar azdır, hatta örneğe nadiren rastlanır. Aynı şekilde sözcüğün geçtiği deyimlere ve diğer kullanım şekillerine de fazla yer verilmemiştir. Açıklamalarının kıt olduğu görülmektedir. Oysaki bu kadar geniş kapsamlı ve de birkaç kişinin hazırladığı bir sözlükten beklenen daha çok açıklama olmasıdır. Açıklamalar yetersizdir denilebilir. Örnek:

s. 268’de *meşanje* ‘karışma’ olarak verilmiş. Oysaki kelimenin anlamı şöyledir:

Kelimenin kökü *meşa* ‘1. karıştırıyor 2. karışıyor’ (Körvezirovski-Seyfullah 1967: 268).

meşanje ‘1. karıştırmak (herhangi bir karışımı, ör. yemeği karıştırmak) 2. *Se meşa*: karışıyor (olaya, konuya, söze karışıyor)’.

Bu örnek hem yetersiz açıklama hem de aşağıdaki maddelerden biri olan ‘-mek, -mak’ mastar ekleri için de geçerli bir örnektir.

Makedonca olarak hatalı ifadelere de rastlandığı gibi, Türkçe karşılıklarda, anlam olarak yine birçok kelimenin hatalı olduğu sıkça görülür. Örnekler:

klet, *-a*, *-o* ‘zavallı, biçare, bedbaht, talihsiz, lanet, kör olası’, *-kleta siromaştiya* ‘kör olası yoksulluk’, *-kleta jena* ‘lanet kadın’.

Birçok eş anlamlı, açıklayıcı kelimenin bulunması çok olumlu ve anlamlı olmakla birlikte, bu örnekte de görüldüğü gibi bazı kelimelerin anlamla hiçbir ilgisi yoktur. *Zavallı*, *biçare*, *bedbaht*, *talihsiz* tanımlamaları tamamen yanlıştır.

Kökü *klet* olan kelimeyi sadece *lanet* sözcüğü karşılamaktadır.

Yine s. 276'da, *montaja* kelimesinin anlamı 'montaj, yukarı çıkarma, kurma, kaldırma' olarak verilmiştir.

'Montaj' kelimesinin anlamı parçaları birleştirmektir, dolayısıyla 'kurma' ve 'montaj' doğru olmakla birlikte 'yukarı çıkarma' ve 'kaldırma' anlamlarının kelimeyi karşıladığı söylenemez.

484. sayfadaki *raganje* yani 'doğurma, doğum' kelimesinin hemen altında *ragaçka* kelimesinin anlamı 'doğurma, kederlenmek, acıklanmak' olarak verilmiştir.

Makedoncası anlamlı olmayan bir kelimenin çevrilmesi absürttür. *Raganje* 'doğurmak' olarak çevrilmelidir. *Ragaçka* 'doğurucu' olarak sadece bu örneği açıklamak için çevrilebilecek ve Makedon dilinde var olmayan bir kelimedir. Makedoncası da Türkçe karşılığı da anlamsız olan bu kelime, pek çok sözcükte olduğu gibi sözlüğü hazırlayanlar tarafından türetilmiş bir sözcüktür.

s. 483 ve devamında 484'te (yanlış yazılmamıştır, özellikle sözlükte yazıldığı gibi alınmıştır):

radikal '1. radikal parti üyesi 2. esas.'

radikal/en, -na, -no 'köksel, kökten, esaslı.'

radikalno 'radikal, esaslı, asli bir surette, kökten, büsbütün.'

Buradaki örnekte öncelikle ikinci sözcükte sonuncu ek olan *-no* ile zaten üçüncü kelime verilmiştir. Birinci sözcükteki 'radikal parti üyesi' karşılığının hem Makedoncası yoktur hem de 1. maddeye konacak bir anlam da değildir. 'Köksel' ve 'asli bir surette' ise tartışmasız olarak gösterilmeyi hak eden 'köktenci' olarak verilmelidir.

Yine aynı sayfada (s. 483): *rabotnik* 'işçi', *umstven rabotnik* 'zihni işçi', *prosveten rabotnik* 'eğitim işçisi' ve *opştestven rabotnik* 'toplumsal işçisi' geçmektedir.

Rabotnik'in 'işçi' olduğu doğrudur fakat 'işçisi'nin '-si' eki ile Makedon dilinde bile yaygın kullanılmayan *prosveten rabotnik* yerine çalışma eyleminin zihinle yapıldığı şeklindeki ifade yaygındır. 'Toplumsal işçisi' yerine 'toplumsal işçi' olmalı ve kaldı ki 'toplumsal işçi' tamlamasının da kullanılan ve de kavramsal olarak doğru bir ifade olduğu tartışmalıdır.

s. 546: *spotnuvanje* 'yandırma' olarak çevrilmiştir. 'Yandırma' sözcüğü gibi daha birçok kelimenin bir ortaöğretim kurumu sözlüğü için ne derece uygun olduğu tartışmalı olmakla birlikte TDK'deki karşılığı 'Yandırmak işi veya durumu' (*Güncel Türkçe Sözlük*) ve 'Tarlayı, ertesi yıl ekmek için bir kez sürüp bırakma' (*Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü*). Yani TDK sözlüklerinde karşılığı çok farklı olarak bulunmaktadır.

Resmî yazışmalarda ve gündelik dilde hiçbir şekilde kullanılmayan bazı kelimelerin çokça kullanıldığı görülmüştür. Örnekler:

sebiç/en, -na, -ni ‘hotbin, bencil’. 520. sayfadan alınan bu kelimenin karşılığının ‘bencil’ olduğu doğrudur lakin ‘hotbin’ değil; doğrusu ‘hodbin’ olarak yazılmalıdır.

s. 514’teki *samovlastie* ‘mutlakiyet, saltçılık’ olarak yazılan bu sözcükte ‘saltçılık’ ancak sözlüklerde sonuncu sıralarda olan, terim olarak siyaset bilimi ve tarih kitaplarında ve gündelik dilde pek de kullanılmayan bir sözcüktür. Yani spesifik kullanım alanının literatüründe de tercih edilen bir kelime olmadığı tespit edilmiştir.

Aynı şekilde Türk dilinde olmayan veya argo sınıflandırmasında olup da bu tarz bir sözlüğe konmaması, konulsa bile argo olduğu belirtilmesi gereken kelimeler de çokça yer almıştır. Örnek vermek gerekirse:

s. 588’deki *ureden, -a, -o* ‘düzgün, düzülmüş.’

‘Yerli yerine yerleştirilmiş, nizama konulmuş, düzgün bir şekilde sıralanmış’ olarak açıklanabilecek bir sözcüktür *ureden* sözcüğü. Ancak argo bir sözcük olan ‘düzülmüş’ sözcüğü, Makedoncaya *reden* kökünden *sredena* (dışı için) karşılık gelmektedir ve argo sınıflandırmasında yer alır. Makedon dilinde ise bu sözcük *vulgarno* olarak sınıflandırılmaktadır; yani ‘müstehten, edep kuralları dışında kalan’ grupta. Bu ve buna benzer daha birçok örnek Türk diline pek de hâkim olunmadığı kanaati oluşturmaktadır.

Diğer bir tespit de yine bu sözlükte karşılaşılan ‘-mek, -mak’ mastar ekleri ile ilgili sorundur. Birçok yerde kullanılmadığı veya bilgisizlikten kullanılmadığı, bilhassa Makedon diline tercümede sıkıntı yaşandığı gözlenmiştir. Örnek:

s. 540: *someluva, somele* ‘öğütmek’

Bu örnek, *someluvanje* ‘öğütmek’ ve *someluva* ‘öğütüyor’ olarak çözümlenebilir.

s. 274’teki *modree* ‘mavileşmek, morarmak’, *modreenje* ‘morarma, mavileşme’, *modrina* ‘mavilik’.

Birincisi *modra boja* ‘mor renk’ tir. ‘Mavileşme’ Makedon dilinde de Türk dilinde de bu bağlamda kullanılmamaktadır.

modrenje ‘morarmak’, *modre* ‘morarıyor’, *modrina* ‘morluk’ olarak çevrilmeli ve ‘vurma ve çarpma sonucu vücutta oluşan çürük, morartı’ (TDK) açıklaması da ilave edilebilir.

Bu örnekte kelimenin yanlış çevrildiği, dil bilgisi açısından eklerin doğru kullanılmadığı, yeterli açıklayıcı bilgiler verilmediği görülmektedir.

s. 539'daki *soedinuva* 'birleştirmek' olarak verilmiş. Doğrusu *soedinuva* 'birleştiriyor', *soedinuvan* 'birleştirmek'.

Bazı kelimelerde ise sadece alfabeden alfabeyle transkripsiyon yapılmış. Birçok kelimenin Türkçe karşılığı verilmeden aynı kelime sadece Latin harfleriyle yazılmış ki çoğunlukla Türk dilinde anlam ifade etmeyen veya kullanılmayan kelimelerdir. Mesela:

s. 276'daki *monter* 'monter' gibi.

Oysaki *monter* 'montaj yapan işçi' anlamına gelmektedir.

s. 267: *metonomiya* 'metonomi' gibi.

Metonomiya kelimesinin de dil bilgisi (gramer) ile ilgili teknik bir terim olduğu vs. belirtilebilirdi.

Birebir çeviri sorunu da yine bu sözlüğün en belirgin hatalarından birini oluşturmaktadır. Kaldı ki bazı madde başı kelimenin Makedoncası bile yanlış verilmiştir. Bu durumu gösteren örneklerden birkaçı:

s. 273'teki *mleçnost* 'sütlülük'. *Mleçnost* diye bir kavram yoktur *mleçno* vardır. *Mleçno* sözcüğü de 'sütlü' anlamına gelmektedir.

s. 276 *monopolizira* 'monopollaştırmak'. 'Monopollaştırmak' kelimesi yerine, Türk dilinde 'tekelleştirmek' kullanılabilirdi.

Özensizlik ve bir kavramdan türetilen diğer kelimelerde gereksizlik ve tutarsızlıklar tespit edilmiştir. Örneğin:

Metod kelimesinin altına türevi daha gerekli gereksiz, ya da sadece ek olarak gösterilebilecekken, ayrıca 8 adet kelime verilmiştir. Bunların ilki de *metodiya* kelimesidir ki, esasen bu erkek isimdir. Doğrusu *metodika* olmalıdır. Birçok yerde olduğu gibi burada da dizgi yanlışlarının yanı sıra bilgisizlik ama daha çok da özensizlik olduğunu düşündürmektedir.

s. 634'teki *şut* '1. boynuzu kırık, boynuzsuz' olarak yazılan bu örnek aynı zamanda yukarıdaki yanlış çeviri maddesinin içerisinde de gösterilebilir.

Rumeli şivesine de oldukça sık rastlanan bu sözlükte s. 417'de çok sık geçen 'azacık' sözcüğü örnek olarak gösterilebilir. Şive veya ağızların çalışıldığı bir sözlükte tam da yerini bulan bu kelimeler genel bir sözlükte yetersiz bilgidir kaynaklanan bir hata olarak değerlendirilebilir.

Bu Sözlükteki Olumlu Yanlar Nelerdir?

Makedonca-Türkçe olarak, profesyonel anlamda (sözlük çeşidi olarak) fakat profesyonel olmayan bu çalışma Üsküp'te (Skopje) basılan ilk sözlüktür. İlk olması sebebiyle de yukarıda sayılanlara benzer hatalar içerir.

Kelimeler kök hâlde, ekleri de yanına verilerek gösterilmiştir; bu da dil bilgisini bilen kişiler (Körveziroski, Seyfullah) tarafından hazırlandığına işaret etmektedir.

Sonuç

1967 basımlı Makedonca-Türkçe sözlük ile ilgili olarak, Makedoncasının Türkçesinden daha güçlü olduğu fakat maalesef Türkçesinin tamamen zayıf kaldığı söylenebilir. Yapısı itibari ile daha profesyonel bir çalışma olması beklenen bu sözlük bir ilk olsa da maalesef klasik bir kurucu çalışma olmuş, alanın temel başvuru kitabı olma niteliğini kazanamamış görünmektedir.

Makedonsko-Turski i Tursko- Makedonski xepen re-nik = Makedonca-Türkçe ve Türkçe-Makedonca Cep Sözlüğü, (t.y.) yay. haz. Mücahit KORÇA, İstanbul, Fono.

Enformatik Düzeyde

İsminden de anlaşılacağı gibi bu bir cep sözlüğü olup toplam 575 sayfadan oluşur. “Giriş” kısmında Türkçe ve Makedonca olarak sözlüğün kullanımı ile ilgili birer sayfalık bilgi verilmiştir. Bunun arkasında da Türk ve Makedon alfabelerinin de sunulduğu ayrıca birer sayfa ve bundan sonra da kısaltmalara yer verilmiştir. Ardından da sözlüğün ilk bölümü olan Makedonca-Türkçe kısmı gelir.

575 sayfa (toplam) - 9 (Giriş kısmı) = 566 sayfa

566 - 234 (Makedonca-Türkçe bölümü) = 332 sayfa (Türkçe-Makedonca bölümü).

Yukarıdaki matematiksel hesaba göre Türkçe-Makedonca bölümünün diğer bölümden 98 sayfa daha fazla olduğu görülmektedir.

Bu sözlüğün baskı anlamında en büyük eksiği basım yılının belirtilmemiş olmasıdır.

Analitik Düzeyde Bazı Tespitler

Değişik çalışmalar sırasında aranan kelimelerde tersine de bakıldığında çoğunlukla kelimelerin tersinden tutmadığı tespit edilmiştir. Bu durum daha çok soyut kavramlarda görülmüştür. Örneğin bir kelimenin Makedonca karşılığına bakıldıktan sonra bir de Türkçe verilen diğer bölüme bakarak seçilen kavramların tutup tutmadığını, eşleşip eşleşmediğini kontrol etmek gibi. Terside denenmiştir. Bu durumda genellikle görülen ise verilen kelimelerin yetersizliğidir. Mesela Türkçe bölümündeki sayfa 453'te *müsamaha* sözcüğünün çözümünü sözlüğe göre yapacak olursak:

Müsamaha im ‘1. tolerantzija, trpelivost, 2. popustlivost, gledanje niz prsti.’

(parmakların arasından bakmak) Tersinden bakıldığında;

Toleranten sf ‘toleranslı, hoşgörülü’

Tolerira zf ‘tolere etmek, hoş görmek’ (son kelime yanlışlıkla ‘görök’ şeklinde yazılmış, basım hatası).

Makedonca bölümünün 212. sayfasındaki *toleranten* ‘1. tekil eril şahıs için’ yazılmış, yani ‘toleranslı, toleranslı erkek kişi’ anlamında. İkinci sözcük olan *tolerira* ise fiil olan ‘tolere ediyor’ anlamındadır. Esasen aradığımız kelime *tolerantzija* kelimesidir. Müsamahanın karşısındaki ilk kelimedir. Yani kavram olarak ‘tolerans’ kelimesini bulmamız gerekiyor, herhangi bir gramer şekline girmeden, yalın hâldeki kavram olarak.

Ayrıca ‘toleranslı, hoşgörülü’ kelimelerinin yanında ‘müsamahakâr’ kelimesini de bulmamız gerekiyor.

188. sayfada bulunan *relyef* ‘kabartma’ kelimesine sözlüğün Türkçeden Makedoncaya bölümünde baktığımızda, birçok kelime gibi ‘kabartma’ kelimesine de rastlanmamaktadır.

Her ne kadar cep sözlüğünde bütün kelimeleri karşılıklı olarak bulmayı beklemesek de yine de sözcüklerin her iki bölümde de en azından doğru verilmesi gerekliliği vardır, yani verilen karşılıkların her iki bölümde de (Makedonca → Türkçe ve Türkçe → Makedonca) birebir tutması doğru olur.

Makedonca bölümünün 189. sayfasında bulunan *reçenitza* ‘tümce’ olarak karşılanmışken s. 287’de ise *cümle* kelimesi madde başı olarak alınmış ve karşılık olarak ‘reçenitza’ verilmiş. ‘Tümce’ doğru olsa bile kullanım yaygınlığı sebebiyle ve de ikinci bölümde madde başı olarak *cümle* kelimesi alındığı için yine s. 189’da da karşılık olarak ‘cümle’ kelimesi kullanılmalıydı. Yanına eş anlamlısı olarak ‘tümce’ verilebilirdi.

Başka bir tespit de *-mek, -mak* mastar ekleri ile ilgili sorundur. Birçok yerde kullanılmadığı veya bilgisizlikten kullanılmadığı, bilhassa Makedon diline tercümede sıkıntı yaşandığı gözlenmiştir. Tıpkı bir önceki incelenen sözlükte olduğu gibi. Örnek:

Türkçe bölümünün 440. sayfasında *masaj im* ‘masaja’, *masaj yapmak* ‘masıra’.

‘Masaj yapmak’ *masiranye* olarak çevrilmelidir. Sözlükte belirtilen *masira*’nın anlamı ‘masaj yapıyor’dur. ‘Masaj’ ayrı, ‘masaj yapmak’ ayrıdır.

Makedonca bölümünde *masaja* olarak aranan sözcük de bulunamamıştır.

Yine Türkçe bölümünün 495. sayfasındaki *sıkılmak* sözcüğüne ve tersi yani 205. sayfadaki *stega*, *stegnuva* sözcüklerine örnek olarak bakıldığında;

sıkılmak gl ‘1. se *stega*, se *nabiva*; 2. se *yadosuva* se *dosaduva*, *çmae*, se *zagrijuva*.’

Doğrusu:

stega is ‘1. sıkma; sıkıştırıcı alet, mengene.’, *stegnuva fl* ‘sıkmak’.

s. 25: *visi* ‘sarkmak, sarkıtmak’.

Doğrusu:

visi ‘sarkıyor’, *visenye* ‘sarkmak’.

s. 332: *etmek*, s. 334 *fakslamak*, s. 486 *sanmak*, s. 488 *satmak* aynı şekilde sırasıyla ‘ediyor, sanıyor, fakslıyor, satıyor’ olarak verilmiş. Bu sözlükte en fazla hata *-mek*, *-mak* mastar eklerinde yapılmıştır.

Anlam olarak ise bazı kelimelerin Makedoncadan ziyade Türkçede hatalı kullanıldığına sıkça rastlanmıştır. Başka bir deyişle Makedon dilinde kullanılan bazı ifadeler, birebir olarak sözlüğün Türk dili bölümüne çevrilerek konmuş. Örnek:

Türkçe bölümdeki s. 265: *başşehir im* ‘prestolnina, glaven grad’.

Oysaki günümüz Türkçesinde ‘başkent’ olarak kullanılmaktadır. “Makedonya’nın başkenti Üsküp’tür.” örneğinde olduğu gibi. *Baş* ve *şehir* kelimelerini de şöyle bir cümlede kullanabiliriz. “Manastır, Makedonya’nın başta gelen büyük şehirlerindedir”.

Ayrıca, verilen ikinci ifade olan *glaven grad* asıl kullanılan karşılığıdır. Yani ilk olarak yazılması gerekirdi. Birebir çevirinin yanlışlığına önemli bir örnektir.

264. sayfada ayrıca *başkent* sözcüğü yukarıdaki aynı karşılıkta bulunmuştur. Bir cep sözlüğü için fazla lüks, onun yerine sadece Ş harfinde *şehir* tek başına yeterlidir. Tersten arandığında da aynı şekilde bulunabilmelidir.

Yine s. 376’nın Türkçe bölümünde *ikicili pd* ‘dualistiçki’.

İkicili sözcüğü Türk dilinde kullanılmayan bir kelimedir. En azından TDK sözlüklerinde bulunmamaktadır. Sözlüğü hazırlayanın kastettiği ‘duo, duo linguistik; ikili’ biçimidir. Türk dilinde *ikicilik* olarak yerini almıştır (TDK).

s. 567 de *yönetmen*’in karşısına ‘müdür, yönetici’ anlamları yazılmış, oysaki yönetmen kelimesi ile ‘sinema filmini yöneten kişi’ kastedilir. Doğru karşılık ‘rejiser’ olmalıdır.

s. 286 *cinsiyet* sözcüğünün karşısına ‘cinsiyet hastalıkları’ tamlaması yerine ‘cinsel hastalıklar’ verilmelidir.

495. sayfada bulunan *sıkılğan* kelimesinin açıklama bölümünde *plaşliv* yani ‘sıkılğanlık’ anlamı taşımayan ‘korkak’ kelimesinin de yer aldığı görülmektedir. Yani ‘sıkılğan, korkak’ olarak verilmiştir.

189. sayfada yer alan *ribari* sözcüğü ‘balık avlamak’ ve fiil olarak verilmiştir. Oysaki *ribari*: ‘balıkçılar’ anlamı taşır ve isim olarak verilmelidir. *Metonomiya*’nın ise dilbilgisi (gramer) ile ilgili teknik bir terim olduğu vs. açıklanabilir.

486. sayfadaki *sanatçı* sözcüğünün bir anlamı da hatta ilk anlamı ‘zaneetçi’ olarak verilmiş. Kelime TDK’nin *Türkçe Sözlük*’ünde ‘Belli bir zanaatla uğraşan, bir zanaatı meslek edinen emekçi, zanaatkâr’ anlamındadır. Türkçede genellikle, somut gereçlerle çalışan, araç yapan kimseler için kullanılır. Demircilik zanaatı, kunduracılık zanaatı gibi. Böylece edebiyat, tiyatro, resim ve heykel gibi sanat kavramı altında toplanan türlerden ayrılır.

s. 248’de *araştırmacı* sözcüğünün üstündeki *araştırmacı* sözcüğü da tartışmalı bir sözcüktür.

Makedon dilinin gramerinde cinsiyet ayrımı vardır fakat Türk dilinde yoktur. Dolayısıyla bu konuya hassasiyet gösterilmelidir. Tek harflik kısaltma kullanılabilir mesela. Her ne kadar sözlüğü hazırlayan “Giriş” kısmında bulunan ‘sözlüğün kullanımı’ maddelerinin sonucunda Makedoncadaki tüm sıfatların tekil, eril cinsten verildiğini söylese de s. 332’deki *evli*’nin karşılığındaki *jenet* kelimesinin erkek için, *majena* kelimesinin de dişi için kullanıldığı belirtilmelidir.

Aynı şekilde tekil kelimelerin yanına ~ işaretinden sonra çoğul eki verilebilirdi. Makedon dilini öğrenirken çoğul da dişil ve eril kavramı gibi karıştırılan bir konudur.

Gündelik hayatta kullanılan bazı kalıp ifadeler vardır, onların yerine başka kelimeler kullanıldığı zaman anlamsız olabilir. Örnekler:

s. 536: *tükenmez kalem* ‘kimyevi kalem’ olarak verilmiş oysaki Makedoncadaki kullanımı *penkalo*’dur.

s. 153’teki *pozdrav* kelimesinin karşılığının ‘selam’ olduğu doğrudur fakat bir de ‘esenleme’ sözcüğü kullanılmıştır. *Esenleme* de Türk Dil Kurumuna göre ‘esenlemek işi, selam’ olarak verilmiştir. Fakat formatı cep olan sözlük için gereksizdir çünkü konuşma dilinde kullanılan bir sözcük değildir. ‘Esenlemek işi’nden kastedilen *selam göndermek*’tir, *selam söylemek*’tir aslında. Biraz daha pratikliğe dikkat edilmeli, özellikle de bir cep sözlüğünde ölü kelimeler kullanmaktan kaçınılmalıdır.

Verilen argo sözcüklerin argo oldukları belirtilmemiştir. Bu tip kelimelerin resmî yazışmalarda ve konuşma dilinde kullanılmadığı, sadece ‘sokak ağzı’

olduğu belirtilmelidir. Bir cep sözlüğünden beklenen, kelimenin geçirdiği anlam kaymaları değil de günümüz kullanımınıdır. Örnekler:

s. 533'teki *toslamak*, s. 567'deki *yosma* ve s. 372'deki *ibne* sözcükleri gibi.

Bu Sözlükle İlgili Dikkate Değer Diğer Önemli Hususlar

Öte yandan en başta da belirtildiği gibi bu sözlük bir cep sözlüğüdür; sınırları ve kapasitesi, yapısı itibari ile sınırlıdır, dolayısıyla fazla kelime beklemek, beklentileri yüksek tutmak çok da gerçekçi bir tutum olmasa gerek.

Sözlüğü hazırlayan Mücahit KORÇA'nın Makedonya'dan emekli fizik öğretmeni olduğu da göz önüne alınması gereken bir durumdur. Doğumu, yetişmesi, eğitimi ve çalışma hayatı bu ülkede geçmiştir. Ancak emekliliğinden sonra İstanbul'da yaşamaya başlamıştır.

Türkçe bölümünün bazı eksikliklerine rağmen, Türkiye'de basılan Makedon dili ile ilgili bir ilk olma unvanını elinde tutan bu sözlük, şimdilik alanında tektir. Türkiye'de basılan tek sözlük olması, yeni başlayanlar için kullanımını mecburi kılmaktadır.

Osnoven Tursko-Makedonski Re~nik = Temel Türkçe-Makedonca Sözlük, 2013, yay. haz. Mariya Leontik, Neyat Selman, Üsküp, T. A.

Enformatik Düzeyde

2013, Üsküp (Skopje) basımlı, sadece Türkçeden Makedoncaya tek yönlü olarak hazırlanan bu sözlük toplam 212 sayfadan oluşmaktadır.

Sözlüğün kapağında bu sözlük için *evrensel*, *çağdaş*, *sade* ve *pratik* tanımları kullanılmıştır. Toplamda 50.000 sözcükten oluştuğu ve hedef kitesinin de ortaöğretim öğrencileri, üniversite öğrencileri, çevirmenler ve diğerleri olduğu bilgisi verilmiş; ayrıca, resmî dairelerde, bankalarda ve pazarlama işlerinde çalışanlar için de faydalı olacağı yazılmıştır.

Sözlüğü hazırlayanlardan biri olan LEONTİK, ön sözünde, sözlükle ilgili olarak, sözcük seçiminin gündelik hayatta en sık kullanılan sözcüklerle, ortaöğretim kitaplarındaki kelimelere göre yapıldığı bilgisini vermiştir.

Ön sözde, “seçilen kelimelerin anlam ve yazılış yönünden” diye başlayan paragrafta, 1999 yılı ile 2009 yılı arasında olan ikisi Türkçe, diğer ikisi de Makedonca, toplam dört sözlükten faydalandığı belirtilmiştir.

Ayrıca, Makedonya'daki kurslarda ve üniversitelerde Makedon dilini öğrenmek için çabalayan öğrencilerin kullandığı sekiz adet yayın listesindeki kitaplarda olan kelime dağarcığından faydalandığını belirten LEONTİK, sözlükle ilgili iyi temennilerini de sunmuştur.

Kaynakça olarak kullanılan 30 adet sözlüğün 16 tanesi Türkçe sözlüktür.

Analitik Düzeyde Bazı Tespitler

Sözlüğün başlığı: *temel* sözlük olmakla birlikte tanıtımında, kullanım alanının çok geniş olduğu ifade edilmiştir ancak “Giriş” bölümünde sözlükteki kelime dağarcığının büyük bir bölümünün Makedonya’daki kurslarda, okullarda ve üniversitelerde en çok kullanılan Türkçe öğretim kitaplarından tanındığı belirtilmiştir. Bu durum da aslında sözlüğün yapısını ve kapsamını ortaya koymaktadır. Sözlüğün çeşidini tanımlamaktadır. Dolayısıyla böyle bir sözlükte nelerin ön plana alınacağına sınırları ortaya çıkmış olur.

Öğrencilere ve adı geçen iki dili öğrenmek isteyenlere yönelik olduğu iddiasında bulunan sözlükte yer yer argoya rastlanmaktadır fakat bu çeşit bir sözlükte argo konmalı mı konmamalı mı karar verilmemiş gibi bir durum tespit edilmiştir. ‘Her şeyden biraz ortaya karışık’ gibi bir tutum göze çarpmaktadır. Sözlüğün tanımı, sınırları ve kapsama alanı bir sözlüğün en önemli problema-tiğini oluşturmaktadır ve kesinlik kazanmalıdır.

Bir sözlükte aranan en önemli şart belki de “Giriş” bölümünde tasarlanan sözlüğün temel ilkeleridir. Nasıl çalışıldığı, nelerin ön plana alındığı ve de nasıl kullanılması gerektiğidir. Maalesef bu sözlükte bu öncüllere değinilmemiş, özellikle de kelime ekleri ile ilgili açıklayıcı bilgi verilmemiştir.

s. 123’teki *moda* sözcüğü *moda ~ol-* Makedoncası verilmiş; *~sı geç-* Makedoncası verilmiş. *Moda olmak* ve *modası geçmek* ekleri verilmemiş veya hangi eklerin ne şekilde gelebileceği en azından “Giriş” bölümünde açıklanmamıştır. Dil öğrenme aşamasında olan sözlük kullanıcılarının en çok ihtiyaç duyacakları, zorlandıkları konulardan birisi de eklerdir.

s. 27’deki *ağrı-* yine sadece Makedoncası verilmiş, oysa ki sözcüğün burada alması muhtemel ekler: *ağrı-yor*, *ağrı-sı*, *ağrı-lı*. Hatta kısaca örnekli verilecek olursa, aşağıdaki örnekler seçenek olarak verilebilir:

Elim ağrı-yor.

Ağrı-sı var.

Hastalığı ağrı-lı geçti.

s.26’da *ağırbaşlılık*: Makedoncası doğru olarak verilmiş ancak *-ği* ekini aldığıda değişen şekli verilmemiştir. Birinde *ağırbaşlılık* kavramı, diğerinde bir kişinin *ağırbaşlılığından* söz edilmektedir.

Özellikle de eklerle birlikte verilince örneklendirme meselesi zaruret olarak karşımıza çıkıyor.

Kelime sayısının 50.000 olduğu yazılmıştır ancak aynı sözcüğün birkaç türevi verildiğinden dolayı adı geçen rakam tartışmalı bir durum arz etmektedir.

s. 55'te *çırçıplak* ve *çırılçıplak* iki ayrı sözcük olarak verilmiş, oysaki daha yukarısında rastlanan *çıplak* sözcüğünün altında *çırılçıplak* verilir yanına şu şekilde de rastlanır, kullanılır şeklinde gösterilebilir (bu maddeler sözlükte madde başı olarak yer almalıdır.).

s. 164'te *şahsen*, *şahsi*, *şahsiyet*, *şahsiyetli*, *şahsiyetsiz* ayrı ayrı verilmiş. Birçok sözcükte verildiği gibi burada da sözcüğün kökünden sonra türetilmiş diğer kelimeler gösterilebilir (bu maddeler sözlükte madde başı olarak yer almalıdır.).

Kelimeler bazen ayrı ayrı, bazen de kök ve ekler biçiminde ya da kök ve ek alabileceği (fakat hangi ekleri alabileceği gösterilmeden) verilmiştir. Çalışma tarzını belirlemek çok mümkün görünmüyor.

Verilen sözcüklerin bazılarında parantez içerisinde vurgusunun hangi hede olduğu gösterilmiş, bazılarında ise verilmemiş. Bu ayrımın neye göre yapıldığı belirsiz olmakla birlikte, ya tamamında gösterilmelidir ya da hiç verilmemelidir. Karar, sözlüğü hazırlayana ait olmakla birlikte, esasen sözlüğün yapısına da bağlıdır bu durum.

Genel olarak bu sözlükte örneklere rastlanmamaktadır. Sözcüklerin Makedon dili karşılıklarından sonra, gereken durumlarda kullanımlarını gösteren, pekiştiren örnek cümleler mevcut değildir. Türkçeyi öğrenmek isteyenler için hazırlandığı belirtilen bir sözlük için bu durum önemli bir eksikliklerdir. Özellikle de sesteş kelimelerde bu durum daha da önem kazanmaktadır. Örneğin bir sözcük hangi durumda nasıl kullanılır.

Eş Anımlı Kelimelerde İzlenen Çalışma Yöntemi

s. 27'deki *aktar* sözcüğünün anlamı sadece 'aktarmak' fiili olarak verilmiş. Oysa çok yaygın ve güncel bir diğer kullanım alanı göz ardı edilmiştir: *aktar* '1. Baharat veya güzel kokular satan kimse veya dükkân. 2. İğne, iplik, baharat, zarf, kâğıt, tütün vb. satılan dükkân. 3. Damlalar.'

Ayrıntılı ve örnekli çalışılmayan bu sözlükte sadece 'baharatçı' olarak 2. anlamı vermesi yeterlidir (ayrı kelimeler olduğu için ayrı madde başı olarak verilmelidir.).

s. 26'daki *adale* ve s. 106'daki *kas* ayrı ayrı verilmiş, oysa eş anlamlı sözcüklerdir. Sorun ayrı olarak verilmesi değil, verildiğinde her ikisinde de bir diğer anlamına gönderme yapılmamasıdır.

s. 154'teki *satır* sözcüğü sadece 'sayfada sıra' olarak verilmiş. *Satır* kelimesi aynı zamanda:

(I) Bir sayfa üzerinde yan yana gelen kelimelerden oluşan ve alt alta sıralanmış her bir dizi.

(II) Et kesmeye, kemik kırmaya yarayan ağır ve enli bir tür bıçak. Sebze doğramak, et kıymak, kemik parçalamakta kullanılan büyük ve enli bıçak. Hamur kesilen bıçak.

(III) Kulplu su kabı, bakraç, kova.

Bakır su kovası.

(IV) *TV*. Tarayıcı elektron demetinin yatay tarama sırasında soldan sağa bir gidişinde oluşturduğu çizgi.

(V) (*Halk edebiyatı terimi*) Halk edebiyatında dize. Saz ozanlarının dizeye verdikleri ad.

Ayrıntılı bir sözlükte yukarıdakilerin hepsi yerini bulabilir ama söz konusu sözlükte sadece, en yaygın kullanımı olan (II)'ye 'büyük ve enli bıçak' yeterli olacaktır.

Üstteki iki sözlük gibi burada da "-mek, -mak" mastar ekinin bilinçli kullanılmadığı görülmüştür.

Yanlışlar üzerine:

s. 37'de *basın* Makedon diline 'mühür' olarak çevrilmiştir.

s. 54'teki *çevirici* konulmuş, olması gereken 'çevirmen, tercüman'dır.

s. 69'daki *düzenli* sözcüğü şahsa özgü olarak verilmiştir, gerçekte 'bir işin, durumun düzenli olması' anlamı vardır. 'Düzenli kişi' veya 'O kişi çok düzenlidir.' örneklerinde ancak kişi eylemi olarak verilebilir.

s. 76'daki *evliya* kelimesi tekil olarak tercüme edilmiş, oysaki *svetec* sözcüğünün karşılığı 'veli', 'evliya' ise 'veli'nin çoğuludur.

s. 91'deki *hiç* sözcüğünün bir anlamı da 'en az' olarak verilmiştir. *Hiç* kavramının 'en az, eser' anlamı yoktur.

s. 92'de bulunan *hoca*'nın 1. anlamı tamamen yanlıştır. 'Öğretmen' olarak verilen anlamın doğrusu 'üniversite hocası'dır.

s. 96'daki *ileri* 1. anlamı 'ilk bölüm' olarak verilmiş ki bu da tamamen yanlıştır.

s. 94'te *istavroz* kelimesinin ilk anlamı, yanlış bir biçimde 'haç' olarak verilmiştir (TDK'de böyle verilmiş. Nişanyan'da: *Yun stavrós* σταυρός 'çarmıh' << *EYun staurós* σταυρός 'direk, kazık', a.a. << *HAvr* **stau-ro-* 'dikmek, ayağa kaldırmak'). *Istavroz* 'haç çıkarmak, yapmak'tır, *haç* ise sembolik bir nesnedir.

s. 96'daki *ilâh* ve *ilave* olarak verilmiş parantez içindeki okunuşlarda “a” şapkalı yani “â” olarak verilmiş. Fakat yazılışlarında da verilmeli idi. Doğru yazılışları ilâh ve ilâve şeklinde verilmelidir.

Türk dilindeki a, e ve i harflerinin üzerindeki şapka kullanımı ile ilgili sözlükte ciddi bir sıkıntı vardır. Esasında tüm sözlüklerde aynı zayıflığın mevcudiyeti tespit edilmiştir.

s. 96'daki *ikindi* ‘öğleden sonra erken’ olarak yazılmış. İkinci vakti, öğlen ile akşam saatleri arasında kalan zaman dilimidir.

s. 106'daki *kasacı* verilmiş, doğrusu ‘kasiyer’dir.

s. 107'deki *kazı bilimi* yerine ‘arkeoloji’ olarak kullanılır.

s. 107'de *kebab*, Makedon diline ‘kızarmış et’ olarak çevrilmiştir. Oysaki kebabın Türk mutfağına özgü olduğu ve işlenerek yapılan bir tür ana yemek olduğu verilmeli idi. Parça etin kızartılması kebab değildir. Ancak çok spesifik olarak bazı kebab çeşitlerinde kızarmış hâlde kuşbaşı olarak konulabilir.

s. 107'deki *kaz* kelimesinin 2. anlamı ‘aptal, salak’ olarak verilmiş. Ancak *kaz kafalı* argo bir kelime öbeği olarak bu anlamı almaktadır.

s. 119'daki *maşer* kelimesi ‘1. Son mahkeme 2. İtiş kakış’ olarak çevrilmiş. Oysa başka mahkemelerin olup olmayacağını bilemediğimizden ‘son mahkeme’ olarak verilmesi oldukça iddialı olur. Ayrıca maşer yeri çok kalabalık olarak tasvir edilmiştir dinî metinlerde ama burada itiş kakış, otobüs kuyruğu anlamını çıkartmak çok açıklayıcı olmasa gerek, örnek cümle bulunmalıydı.

s. 144'te *petrol* Makedonca’sı ‘petroley’ olarak verilmiş. ‘Petrol’ ve ‘nafta’ dışında *petroley* sözcüğü araştırıldığında bulunamadı. Dilin yaygın kullanımında olan bir sözcük değildir.

s. 144'te *pir* sözcüğü yeterince bilgi ihtiva etmiyor. Verilen anlamları ‘1. İhtiyar 2. Kurucu 3. Usta 4. İyi’. Oysa tasavvufî değeri bakımından kelime ‘Bir tarikatın kurucusu’ olarak verilmeliydi. Sadece yaşını almış kişi değil; neyin, nasıl bir oluşumun kurucusu? ‘Bir mesleğin veya bir esnaf topluluğunun başı’ denebilirdi. Usta derken algılanabilecek olan nasıl bir usta ve ustalıktır? ‘Bir konuda en önde, en layık, en tecrübeli kişi, üstat’ denebilirdi. ‘İyi’ anlamı da. ‘O işin piri Ahmet Usta’dır.’ örneğinde görüleceği üzere ‘işinde en iyi, usta, üstat’ olarak verilebilirdi.

s. 138'de *özleştir-* olarak verilmiş biçimi yanlış olmakla birlikte, Makedon diline de kişi için temizlenme isteği olarak çevrilmiş.

s. 152'deki *sakız* Makedonca’ya ‘reçine’ olarak çevrilmiş.

s. 154'teki *seccade* nesne olarak doğru tanımlanmış ancak kullanım amacı Müslüman duası olduğu verilmiştir, yanlıştır. Oysa namaz sözcüğünün Makedon dilindeki karşılığı *klawawe* (klanjanje)dir; yani namaz kılmak için kullanıldığı belirtilebilirdi.

s. 205'teki *yo*, mutlaka belirtmek gerek ki resmî olmayan, sokakta konuşulan ve resmî bir kurumda bir dili öğretirken, öğretilmeyecek bir sözcüktür. Aslı *yok* veya *hayır*'dir.

Random olarak daha karakteristik ve sembolik anlamı olan kelimeler örnek olarak seçilmeye çalışılmıştır, amaç sözlük hakkında olduğu kadar, genel yapılan hataların kalsifikasyonuna yardımcı olmaktır.

Sözlüğün İyi ve Kötü Tarafları

Sözlüğün en iyi yanları arasında birinci sırada, daha önceki hiçbir sözlük hazırlayıcıda rastlanmayan akademik kimliktir, bu sözlüğün hazırlayıcılarından biri olan LEONTİK, Türkoloji doçentidir.

Bir diğer iyi yan da mevcut sözlükler içerisinde basım yılı günümüze en yakın (2013) olması; dolayısıyla güncel olmasıdır.

Adı geçen kişinin akademisyen kimliğine sahip olması, kendi yazdığı kitapları tanıtması, Türk ve Makedon dillerini öğrenmek isteyenler için de bir kitap listesi önermesi çok yararlıdır ve diğer sözlüklerden farklı olarak yenilikçi bir anlayış getirmesi iyi yanlarıdır. Ayrıca, sözlüğü hazırlamadaki birincil amacının daha çok her seviyeden öğrenciye yardımcı olmaya çalıştığı konusunda ipucu vermektedir.

Bu sözlüğün kötü yanlarından biri 2013 basımlı olarak tek yönlü olması ve ikinci cildinin, yani Makedonca-Türkçe cildinin çıkacağına müjdelenmemesi önemli bir eksik olarak karşımıza çıkmaktadır.

50.000 sözcükten oluştuğu belirtilen sözlükte aslında birçok yerde aynı kelimenin değişik hâlleri olarak türetilerek verilmiş olması, söz konusu rakam konusunda şüphe uyandırmaktadır.

Bu sözlüğün çalışma süresini 10 yıl olarak belirten LEONTİK, aslında, uzun zaman sonra ortaya çıkan çalışma ile yıl hesabı arasındaki ilişkinin ne derece sağlıklı olduğu sorusunu sordurtmaktadır.

Sözlüğün yarısının da çevirmen Neyat SELMAN (1 yıl çalışmış) tarafından yapıldığı belirtilen lügatin toplamı 212 sayfadır. Bu kadar uzun bir sürenin zikredilmiş olması, bu alandaki sözlük kullanıcıları olarak, beklentilerimizi çok daha fazla kelimeyi kapsayan, etimolojik karakterli, çift yönlü ve de ciltli bir sözlük veya sözlük setine yönlendirmektedir.

Genel Kullanıcıların Sosyal Paylaşım Ortamındaki Beklentileri

Genel anlamda sözlük kullanıcıları ne düşünüyor diye internette arama yapıldığında çıkan tek sonuç; ‘Ekşi Sözlükte’ *Makedonca konuşma kılavuzu* başlığı altında yer almaktadır. Sözlüklerle ilgili herhangi bir eleştiri yapılmamış, sadece bazı basit, çok temel kelimelerin, cümlelerin ve en yaygın küfürlerin Makedonca karşılıkları doğru olarak yazıldığı görülmüştür. Türkiye kaynaklı bu sosyal ortamdaki yani internet ortamındaki kullanıcıların çok da büyük beklentilerinin olmadığı söylenebilir.

Sözlüğe Dair

Lügat, sözlük, leksikon, Makedon dilindeki karşılığı ile *reçnik* (re~nik) bir dilin envanteri, kimliğidir. Sonu açık bir çalışma türüdür. Hiçbir zaman son bulamayacak, bitemeyecek, bitmesi mümkün olmayan zorlu ve incelikli bir çalışmadır. Sözlük çalışması, uçsuz bucaksız, dipsiz bir kuyudur. Kaf dağının ardına ulaşan bir masal kahramanı görülemeyeceğine göre, en mükemmel sözlüğü hazırlayan bir leksikolog da var olamayacaktır.

Peki, günümüzde gelinen noktadaki en ideal sözlük hazırlama önerileri ne olabilir? Görünen o ki, eğer iki dil arasında hazırlanan bir sözlük ise mutlaka her iki dilde de eğitim alınması gereği vardır. Bugüne kadar Balkanlarda yapıldığı gibi, artık bir dilin sadece evde öğrenildiği kadarı ile çalışma yapılamayacağı aşikârdır. Yanı sıra, tek kişiden ziyade komisyon çalışması olması da daha verimli, daha az hatalı bir çalışma ortaya çıkartabilir. İmkân yoksa da en azından komisyon kontrol görevini üstlenebilmelidir.

Uzun yıllar çok emek isteyen bu türde zorlu bir çalışmanın mutlaka ki hataları, eksiklikleri olacaktır ancak bu eksiklikler bilgisizlikten, bilinçsizlik ve özensizlikten kaynaklanan hatalar olmamalıdır. Her çalışmada olduğu gibi sözlük çalışmasında da gösterilen gayretin çokluğu ve samimiyeti, ufak tefek hatalar karşısında kendini fazlasıyla affettirmektedir.

Kaynaklar

İncelenen Sözlükler:

Makedonsko-Turski Re~nik = Makedonca-Türkçe Sözlük, 1967, Urednici Mile Körvezirski, Kevser SEYFULLAH, Skopje, Prosvetno Delo.

Makedonsko-Turski i Tursko- Makedonski xepen re~nik = Makedonca-Türkçe ve Türkçe-Makedonca Cep Sözlüğü, (t.y.). Yay. haz. Mücahit KORÇA, İstanbul, Fono.

Osnoven Tursko-Makedonski Re~ik = Temel Türkçe-Makedonca Sözlük, 2013, Yay. haz. Mariya LEONTİK, Neyat SELMAN, Üsküp.

Basılı Kaynaklar:

HACISALİHOĞLU, Mehmet (2003), “Makedonya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, Diyanet Vakfı, c: 27, s. 439-440.

Sözlükler:

Makedonsko-Turski i Tursko- Makedonski xepen re~nik = Makedonca-Türkçe ve Türkçe-Makedonca Cep Sözlüğü, (t.y.) yay. haz. Mücahit KORÇA, İstanbul, Fono.

Makedonsko-Turski Re~nik = Makedonca-Türkçe Sözlük, 1967, yay. haz. Mile KÖRVEZİROSKI, Kevser SEYFULLAH, Skopje, Prosvetno Delo.

Pravopis na Makedonskiot literaturni jazik, 2007, urednik: Todor DİMİTROVSKI, Skopje, Prosvetno Delo.

Re~nik na makedonskiot jazik: so srpskohrvatski tolkuwawa, 1994, urednik: Blaje KONESKI, Skopje, Detska Radost.

Elektronik Kaynaklar:

www.tdk.gov.tr (TDK'nin toplam 16 farklı sözlükten, tüm çalışma süresince esas kaynak, 2013).

www.seslisozluk.com (Tüm çalışma süresince yardımcı kaynak, 2013).

www.eksisozluk.com.makedonca (Nisan-2013).

Ekler

Ekler kısmında, makalede analiz edilen ilk sözlük olan *Makedonca-Türkçe Sözlük* (Körvezirovski, Seyfullah, 1967)ün “Önsöz Yerine Birkaç Söz” başlıklı bölümü, aşağıda verilmiştir.

Yazı, bu sözlüğü hazırlayanların, Türkçe seviyelerinin bir belgesi olarak sunulmuştur.

ÖNSÖZ YERİNE BİRKAÇ SÖZ

Yakınlara kadar hiç bir dil üzerine Makedonca sözlük yoktu. Bu türden biricik edebiyat olarak N. A. Lântin Dilbizgisine ek olarak eklenen küçük Makedonca — İngilizce ortografi sözlüğü ile Sırp-Hrvatça açıklamalarla Makedonca sözlüğünün sadece ilk cildi vardı. İlk Makedonca — Türkçe Sözlüğü teşkil eden Sözlüğümüz tamamlanmışken bizde küçük Makedonca — Fransızca sözlük ile Moskovada Makedonca — Rusça sözlük basından çıktı. İşte, sözlükçülük leksikografya alanında sayabileceğimiz sözlükler bunlardır. Böyle şartlarda bu Sözlüğün hazırlanması ne küçük, ne de kolay bir işti. Kolay değildi çünkü bu Sözlüğü hazırlayanlar kendi kendilerine bırakılmışlardı. Bu yüzden Sözlüğe alınan sözcüklerin seçilmesinde belki de yanlışlık yapılmış ve Sözlüğe alınması gereken önemli sözcüklerin bazıları bırakılmış da bunların yerine daha az önemli sözcükler alınmıştır. Sözlük gerecinin yeterince işlemediğinin bir sonucu olarak, sözcüklerin açıklanmasında da güçlükler baş gösterdi. Makedon ile Türk dillerinin yapımındaki ayrılık ve bunların birbirine benzemeyişleri de ayrıca büyük bir güçlüğü teşkil ediyordu.

İkinci Dünya savaşından sonra tanınmış, gene bir edebi dil olmasna rağmen, Makedon dili çok kısa bir zamanda dünyada ilgi uyandırdı. Bunu tanımak ve öğrenmeye dair ilgi, bilhassa yurdumuzda yaşayan diğer milletler ile halklar arasında gündün güne artmaktadır.

Halk kurtuluş savaşı yıllarında, bilhassa bundan sonraki olaylar Makedonyada, Makedonlar ile Türklerin siyasi, toplumsal ile kültür hayatında birlikte olmalarını sağladı ve bunları birbirlerine sıkıca bağladı. Bu yüzden bir Makedonca-türkçe Sözlüğün boşluğu her geçen yılda biraz daha fazla hissediliyor; böyle bir Sözlüğün varlığına dair ihtiyaç ise durmadan artıyor. Artıyor çünkü, Makedon edebi dilini öğrenbilmek ve kültür ile edebiyat alanından olan olayları izleyebilmek için böyle yardımcı bir kılavuz için ihtiyaç duyan Türklerin sayısı yıldan yıla çoğalmaktadır.

Sözlüğü hazırlarken, sözlükçüler sözlükçülüğün çağdaş biçimlerini göz önünde tutarak, sözlüğe alınan sözcük gerecinde Makedon edebi dilindeki bütün çağdaş sözcüklerin yer alması için çaba göstermişlerdir.

Sözlükte 40.000 kadar açıklanmıştır. Bu Sözlüğe çağdaş Makedon edebi diline ait bütün sözcük gerecinin alındığını düşünüyoruz. Sözlüğün daha pratik olması isteğiyle halk sözlüğünde

eskimiş şekilde rastlanan birçok Sözcükler ile makedoncada, türkçede olduğu gibi aynı biçimde kullanılan türkçe sözcükler Sözlüğe alınmamıştır. Meslekler sözlüğü ile uzmansal terimler gerecinden sözcüklerden sadece bizde orta öğrenim seviyesinde olan kişilerin bilgisine uygun olan sözcükler alınmıştır. Bilimsel ile uzmansal terimlerin bütünsel olarak açıklanmasına girilmemiştir. Açıklanmalarına girilmediğinin sebeplerinden biri de, bu sözcükler büyük bir kısmının hâlâ resmi olarak tazyıklanmadığından ileri gelmektedir.

Daha ekonomik olabilmek, daha doğrusu yerden yararlanmak isteğiyle, türkçede aynı biçimde olduklarından dolayı sürekli ve sürensiz fiiller bir arada verilmiştir. Aynı sebepten ötürü isimlerden yapılmış ve çok daha kullanılan bazı fiiller de sözlüğe alınmamıştır. Fakat okuyucu istediğinde bu fiilleri verilen fiil biçimden yapabilir.

Belki, frazeolojinin çok bol yer aldığına ve ana sözler açıklanırken örneklerin çok geniş olarak verildiğine karşı koyan olacak. Fakat, iki dilli sözlüklerde bunun daha az tadbik olmasına rağmen biz, frazeolojinin, dili canlatacağına ve buna dair daha ayan bir resim yaratacağına inanıyoruz.

Sonunda bu Sözlüğün, büyüklük bakımından olduğu gibi kuruşu bakımından da, ortaokulların ihtiyacı gözönünde tutularak yapıldığını söylemek gerek. Fakat bundan toplumsal, kültür ile çeviri faaliyetleriyle uğraşanlar da tamamen yararlanabilirler.

Üsküp 1964 yılın aralık ayı

Sözlükçüler

